

Filozofie za 100 let

Nebudu mluvit o Filozofické fakultě MU po 100 letech, věřím, že bude rozvíjet všechny humanitní disciplíny, kterým se na ní dnes věnuje pozornost. Chci se zamyslet nad budoucností filozofie.

Filozofie prodělala v Evropě dlouhý, 2500 let trvající vývoj – byla různě vnímána, pojímána, vymezována. Nešlo jen o hromadění poznatků na jednom daném základu. Měnilo se pojetí předmětu filozofie, jejího vztahu k dalším oblastem lidského vědění, měnila se její úloha a místo v životě jednotlivců a národních a státních společenství. V Evropě vznikla filozofie jako zvláštní samostatně pěstovaný obor v 7.-6. stol. př. n. l. Filozofie vznikla nezávisle a relativně současně (K. Jaspers: osová doba) zhruba v této době ve 3 centrech: v Řecku, v Indii a v Číně. Namísto mytologického výkladu světa nastupuje výklad racionalistický. Všude filozofie je metoda racionálního uvažování a výkladu světa a jeho smyslu, všude má za cíl podat rozumu odpovídající a rozumem vysvětlitelný obraz světa. Evropská tradice se liší od východní tím, že v zásadě je nesena logickým étosem a neochotou připustit podíl dalších složek poznávacího procesu. Dokonce i pokud jde o empirické poznání, setkáváme se v evropské filozofické tradici s tím, že je pokládáno za nehodnověrné, nespolehlivé, filozofie nedůstojné. Stejně tak se evropská filozofie distancuje od víry, potlačuje intuici apod.

Už jsme naznačili, že úkoly filozofie byly v různých dobách různě vymezovány. Filozofie měla být vrcholem poznání, měla vést k pravdě, k absolutnu, blaženosti, správnému životu, měla poznat smysl světa s lidského života, měla vést k nesmrtelnosti a spáse, měla vytvářet nejlepší společenský řád a odhalovat smysl a cíl dějin. Tyto cíle nejen naplněny nebyly, ale za svoje snahy často sklidila filozofie kritiku i odmítání.

Má to za následek, že se lidé od filozofie odvracejí, žádají, aby ustoupila skutečným vědám, domnívají se, že se vyčerpala, je na konci, zaniká. Je to problém těch, kteří se k filozofii obracejí s nepřiměřenými nároky a dávají jí nepřiměřené kompetence. Filozofii ale nelze přisuzovat příliš mnoho kompetencí.

Jakou roli však může dnes a v budoucnosti sehrát filosofie? Má ještě – po postmoderní radikální kritice – tento obor svoji budoucnost? Co je jejím soudobým námětem, z něhož by mohla odvodit oprávněnost své vlastní existence? Uvedené otázky můžeme rozvinout do následného souhrnného postižení situace: Současná filosofie – ta akademická, stejně jako ta, která se drží mimo akademickou půdu – vystupuje především jako kritická a nikoli jako sjednocující disciplína. Po kritice, kterou podrobila samu sebe, kdy zavrhlá jak svou roli pouhé ideologie oslavující, po případě ospravedlňující třídní, etnické, rasové či jakékoli jiné násilí a jakékoli panství obecně, poté, co zpochybnila jednoznačně progresivní roli vědy – a přestala tak být jejím přirozeným a nezpochybnitelným spojencem – poté, co se kriticky vyrovnala se svým vlastním diskursem, je přirozeně obtížné nalézt cokoli, co by ji činilo jednoznačně čitelnou a srozumitelnou jak pro veřejnost, tak pro ni samu. Postmoderní období filosofie ji představilo především jako bořitelku mýtů všeho druhu, mezi nimi pak jako bořitelku mýtu filosofie jako jediného, jednoznačného vodítka, jak se vyznat v dnešním složitém a obtížně pochopitelném světě a jak v něm jednat. Stále však zůstává snaha filozofie hledat smysl světa pro člověka.

Možná dojde k obdobné situaci jako na začátku 20. století. Ve filosofii se tehdy vytvořily dvě koncepce, dvě myšlenková hnutí, dvě filozofické kultury – analytická a kontinentální filozofie, které obě chtěly provést reformu filozofie, která podle jejich názoru zaspala dobu a nadržuje krok se stavem vědeckého poznání. Oba směry chtějí budovat filozofii jako přísnou vědu (Husserl), ale každý k tomu volí jiné prostředky. Je to mj. i podnět k úvaze

nad povahou samotné filozofie, ukazuje se, že otázka, co je filozofie, je stále naléhavá a aktuální.

Jan Zouhar